

Mr. sc. Valerija Večei-Funda¹

OŠ Ante Starčevića, Lepoglava, Hrvatska ISBN 978-86-7372-171-2, 18 (2013), p.440-446

Jelena Portner Pavićević², dipl. psiholog – prof.

I. osnovna škola, Varaždin, Hrvatska

UDK: 37.036

Stručni rad

DAROVITOST, KREATIVNOST I HUMOR

Sažetak: Prema definiciji višestruke darovitosti, darovita djeca su ona koja su od stručne osobe identificirana kao naročito sposobna za velika postignuća. Ona mogu biti, pojedinačno ili u kombinaciji u područjima: opća intelektualna sposobnost, specifične sposobnosti za pojedino znanstveno područje, kreativno i produktivno mišljenje, sposobnosti rukovođenja, specifične sposobnosti za pojedino umjetničko područje, i specifične psihomotorne sposobnosti (ples, sport, itd.). Kreativnost, kao važan faktor darovitosti, često je zanemarivana i u postupku identifikacije a i rada s darovitima. Kreativne osobe dijele neke zajedničke značajke, a najčešće navođene su: tolerancija na neodređenost, otvorenost novim iskustvima, spremnost na rizik, ustrajnost, pronalaženje reda u kaosu itd.

Kreativni se proces odvija kroz nekoliko faza: preparacija, inkubacija, iluminacija i verifikacija. On predstavlja slijed misli ili ideja koje dovode do kreativnog produkta. Produkt je svaki čin koji vodi zadovoljenju tri kriterija: odgovor treba biti nov, originalan, efikasan ili od vrijednosti pojedincu ili zajednici.

Humor je jedan od kreativnih produkata. Pod tim terminom podrazumijeva se prikazivanje situacija, ljudi, njihovih postupaka i mana s ciljem da se izazove smijeh. Nekada se ne mora govoriti konkretno ili direktno, a da se poruka vrlo dobro i jasno prenese. To se zove „siva zona“ u jeziku ili aluzija. Daroviti posebno mogu biti uspješni u tome. S lakoćom razumijevaju i osmišljavaju baš takve ideje. Općenito se postavlja pitanje efikasnosti mjerenja kreativnosti, pa tako i humora. Najdirektniji način je procjena uzoraka rada. Tako je kreativni produkt bilo koja ideja koja se izražava u opažljivom obliku.

U školskom okruženju humor se provlači kroz odgojno - obrazovni proces na formalni i neformalni način. U formalnom obliku najčešće se susreće kroz igrokaze, kratke šaljive priče, aforizme, humoreske, komedije, šaljive lirske pjesme, farse. U neformalnom obliku susreće se kroz šale i viceve.

Značaj i korisnost upotrebe humora očituje se, između ostalog, u indukciji veselog raspoloženja i stvaranja pogodne atmosfere za rad, učenje i pamćenje. Posebno u radu sa darovitima humor ima svoju ulogu kao metoda opuštanja i stvaranja uvjeta za produkciju kreativnih ideja.

Ključne riječi: darovitost, kreativnost, kreativni produkt, humor.

„Tajna humora je iznenađenje“.

Aristotel

1. Darovitost

Daroviti učenici zahtijevaju posebnu pažnju i kontinuirani rad u sklopu odgojno-obrazovnog procesa. Vrlo često su zanemarena kategorija školskog sustava iako postoje sve zakonske pretpostavke za kvalitetan rad s njima. *Darovitost* je skup

¹ veceifu@inet.hr

² portner.j@gmail.com

osobina koje omogućuju pojedincu da ima potencijale za dosljedno postizanje nadprosječnih uspjeha u nekom društveno cijenjenom području (Koren, 1988).

Sposobnosti i osobine pojedinca koje utječu na njegovo postizanje nadprosječnog uratka smatramo darovitošću. Darovitost se najčešće povezuje s inteligencijom i kreativnošću. Najveći broj istraživača smatra da je za identifikaciju darovitih najpovoljniji period do 12. godine. Višestruki pristup u identifikaciji darovitih uključuje psihologijsko testiranje te procjene i samoprocjene karakteristika, sposobnosti i praktičnog uratka učenika.

Zakon o osnovnom školstvu određuje da je osnovna škola dužna organizirati uočavanje, školovanje, praćenje i poticanje darovitih učenika te organizirati dodatni rad prema njihovim sklonostima, sposobnostima i interesima. Pedagoškim standardom predškolskoga, osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja detaljnije se opisuje i propisuje način i mogućnosti rada s darovitim učenicima, a na prvome mjestu naglašava se sustavno provođenje identifikacije i praćenja darovitih učenika od strane školskog stručnog tima.

Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih propisan je način uočavanja, utvrđivanja, poticanja, akceleracije i praćenja darovitih učenika.

Darovita djeca zahtijevaju ali i zaslužuju dodatnu pozornost u školama koje bi morale imati programe rada kojima bi se poticao njihov razvoj sposobnosti, kreativnosti i interesa. Njihovi potencijali ne smiju biti u raskoraku s poticajima i programima koji se (ne)realiziraju u školi. U svakom slučaju, škola je ta koja se mora prilagođavati darovitim učenicima i njihovim specifičnim potrebama i stvoriti i pružati uvjete za njihov optimalan razvoj.

Možemo reći kako daroviti učenici posjeduju neke zajedničke osobine. Postavljaju puno pitanja i znatiželjni su, puno toga znaju, imaju dobro pamćenje, brzo usvajaju nove informacije, posjeduju vještine više razine razmišljanja (analiza, sinteza, evaluacija), stvaraju poveznice koje drugi učenici ne vide, uzimaju u obzir neobične pristupe rješavanju problema, imaju snažan osjećaj za pravdu, vole raspravljati o tekućim i problemima iz svakodnevnog života.

Uz ostalo, posjeduju istančan smisao za humor, shvaćaju suptilan humor i uživaju u kreativnim igrama riječima.

2. Značajke kreativnih osoba

Kreativne osobe dijele neke slične značajke. U literaturi se pominje veliki broj njih, a najčešće navođene su: tolerancija na neodređenost, otvorenost novim iskustvima, spremnost na rizik, ustrajnost, pronalaženje reda u kaosu itd.

Tolerancija na neodređenost je važna za periode nesigurnosti kada se ne preklapaju djelići rješenja problema. Tada osoba može biti anksiozna, pa ova karakteristika osigurava dovoljno vremena da se riješe teški aspekti problema.

Otvorenost novim iskustvima znači spremnost iskušati nove ideje, istraživati, biti znatiželjan u svijetu novih ideja i u svijetu u kojem se živi.

Spremnost na rizik znači da kreativni rad često uključuje ponašanja koja su otklon od prosjeka, što je važno jer tko se usudi kretati u suprotnom pravcu od općeg mišljenja može biti izložen kritici, ismijavanju i odbacivanju.

Snaga uvjerenja i vjera u sebe ima važno mjesto u strukturi kreativne ličnosti. Istraživanja pokazuju da su kreativne osobe manje sklone konformizmu od nekreativnih.

Ustrajnost je značajka koja se često javlja u biografijama kreativnih ljudi (Arar, Rački, 2003.).

Većina autora upravo smisao za humor navodi kao izraženu značajku darovitih. Učitelji darovitih učenika mogu uočiti kako većina njih ima istančan smisao za humor, shvaća suptilan humor, uživa u igrama riječi i satiri i sposobno je našaliti se na svoj račun..

Smisao za humor je svojstvo pojedinca da razumije šale i da na njih reagira ugodom, veseljem i/ili smijehom. On često ima funkciju obrambenog mehanizma, koji pojedincu omogućuje povećanu toleranciju na frustraciju.

Ispitivanja uspješnih pojedinaca redovito su pokazala kako posjeduju vrlo razvijen smisao za humor, pa se tako posjedovanje te osobine u okviru nekih teorija ličnosti smatra čak i znakom mentalnog zdravlja (Petz, 1992.).

3. Kreativnost, humor i objektivnost mjerenja

Kreativnost je aktivnost koja daje nove, originalne produkte koji se ne mogu pripisati imitaciji već ranije postojećih produkata, jer su od njih znatno drugačiji (Petz, 1992). Kreativni se proces odvija kroz nekoliko faza: preparacija, inkubacija, iluminacija i verifikacija. On predstavlja slijed misli ili ideja koje dovode do kreativnog produkta.

Kreativni produkt se javlja u različitim oblicima pa se definira kao čin koji zadovoljava kombinaciju tri kriterija: produkt ili odgovor treba biti nov, efikasan u nošenju s nekim izazovom ili biti od vrijednosti pojedincu ili društvu. Također, treba biti originalan.

Novost produkta ne postoji u apsolutnom smislu, već uključuje okvir: novo može biti samo u odnosu na staro. Međutim, nije sve što je novo i kreativno. Treba ga razlikovati od bizarnog, ekscentričnog i nasumičnog produkta. Isto tako, neki produkt u određenom vremenskom periodu može biti neprepoznat kao kreativan.

Vrijedan produkt ili onaj koji je koristan za pojedinca i/ili društvo moguće je razlikovati u tri široke grupe koristi: praktične, estetske i psihosocijalne. Kod praktične vrijednosti cilj je praktični pomak. Estetske se koristi odnose na ugodu (senzornu ili intelektualnu), dok se pod psihosocijalnim koristima podrazumijeva efikasniji način komuniciranja s drugima (Arar, Rački, 2003).

Naziv humor potječe od Galena, koji je preuzeo Hipokratovo tumačenje nastanka različitih temperamenata na osnovi različitih tjelesnih sokova. I danas pod humorom podrazumijevamo optimističan i vitalan životni stav, koji se očituje u duhovitosti i šaljivosti.

Humor je prikazivanje ljudi, njihovih postupaka i mana s ciljem da s izazove smijeh. Izvire iz neočekivanog nesklada među pojavama i ne smije izazivati bol jer humora u tome slučaju više ne bi bilo (Babić, Golem, Jelčić, 2006).

Također, navodi se da je humor i zajednički naziv za pisane, crtane i verbalno iznesene sadržaje, koji izazivaju smijeh i veselje. Najstarije postavke o

humoru tj. prirodi smiješnog, potječu još od starih Grka, koji su smatrali da su ljudi najviše smiju slabosti i bespomoćnosti drugih. Te tzv. teorije superiornosti održale su se, u nešto izmijenjenom obliku, sve do danas.

U 18. stoljeću Kant i Schopenhauer postavili su svoje teorije inkongruentnosti, na koje se nadovezuju suvremene kognitivne teorije humora. One bit smiješnog vide u nagloj reorganizaciji perceptivnog polja ili u percepciji nesklada. Psihoanalitičko tumačenje humora smatra da se u osnovi smiješnog nalaze socijalno neprihvatljivi ili potisnuti impulsi, kao npr. agresija ili seksualnost. Postoji i niz socijalno – psiholoških teorija, koje naglašavaju važnost međuljudskih odnosa u nastanku humora.

Istraživanja različitih teorijskih postavki samo su djelomično potvrdila njihovu opravdanost tako da još uvijek postoji veliki broj različitih teorija humora. Očito je da humor ovisi o socijalnom kontekstu i obliku u kojem je smiješni sadržaj iznesen, o samom sadržaju, kao i o publici kojoj je namijenjen pa tako nema ničeg što barem nekome ne bi bilo smiješno, kao što nema i šale kojoj bi se svi smijali (Petz, 1992.).

Postavlja se pitanje kako objektivno mjeriti kreativnost. To svakako nije lako, ali je i razvijen veliki broj postupaka za mjerenje kreativnosti. Često se koriste kognitivni testovi koji mjere procese mišljenja koji dovode do kreativne produkcije. Osim testova divergentnog mišljenja u kojima se zahtjeva veći broj odgovora na jedan problem, koriste se i testovi u kojima se zahtjeva proizvodnja asocijacija između različitih elemenata znanja.

Većina testova kreativnosti je usmjerena na ispitivanje kreativnosti uopće, nezavisno od područja, discipline ili polja.

Iako su kognitivni testovi najpopularniji, drugi načini identifikacije kreativnih osoba su procjene ličnosti, biografski inventari ili procjene eminentnosti. Najdirektniji način mjerenja je procjena uradaka tj. produkata. Što više „sudaca“ procjenjuje neki produkt, procjena pokazuje visoku pouzdanost.

Najveća ograničenja predstavljaju traženi produkti, gdje se od pojedinca traži da bude kreativan na zahtjev. Kompleksnost kreativnosti zahtjeva mjerenje sa nekoliko mjera kreativnosti i više tipova mjera (Arar, Rački, 2003).

4. Škola, humor i daroviti učenici

U školskom okruženju humor se provlači kroz odgojno - obrazovni proces i to na formalni i neformalni način. U formalnom obliku najčešće se susreće kroz igrokaze, kratke šaljive priče, aforizme, humoreske, komedije, šaljive lirske pjesme, farse.

Aforizam je kratka rečenica koja sadrži sažetu i slikovito izrečenu duboku misao o životu i svijetu. U njoj se očituje piščeva duhovitost i oštroumnost u promatranju života i svijeta. Aforizam podsjeća na poslovicu, katkad ih je teško razlikovati. Za zbijen i sažet način koji se odlikuje dubljom misaonošću kažemo da je aforističan. Negativne društvene pojave često se kritiziraju upravo aforizmom. Farsa je dramski tekst (lakrdija, šaljiva igra) u kojem je tema obrađena na duhoviti

način. Farsa može biti začinjena grubim, pa i vulgarnim šalama. U prenesenom smislu riječi to je šaljiv, nepristojan ispad, ruglo.

Humoreska je priča u kojoj prevladava vedar, duhovit i šaljiv ton. Teme mogu biti sve pojave iz života i društva prikazane s naglašenim simpatijama prema likovima i njihovim nespretnostima.

Šaljiva pjesma pjeva o sitnim ljudskim slabostima, ali ne zalazi duboko u probleme. Zaigranost i lakoća u jeziku glavne su značajke uspješne šaljive poezije koja je najčešće usmjerena na neku poentu. Nije važno oblikovanje doživljaja niti iskrenost koliko literarna dosjetka.

Šaljiva lirska pjesma je pjesma u kojoj se na šaljiv način ili duhovit način priopćuju pojave, osjećaji i misli. Ona u čitatelju pobuđuje smijeh i vedro raspoloženje premda svojim humorom razobličuje i negativne ljudske i društvene pojave. (Babić, Golem, Jelčić, 2006)

U neformalnom obliku humor u školi se najčešće susreće se kroz šale i viceve. Šala je duhovita, kratka pričica, dosjetka, kojoj je svrha da nasmije. Vic je jezična tvorevina u kojoj se prikazuju situacije, događaji ili karakteri s ciljem izazivanja komičnoga dojma. Temelji se na dvosmislenosti riječi i suprotnostima zasnovanim na životnoj svakodnevicu. Ne sastoji se od jedne, nego od niza rečenica, zapravo pitanja i odgovora. Bitno je obilježje vica kratkoća i sažetost te iznenadni, neočekivani obrat i završetak u pripovijedanju što ga čini zanimljivim. Ako pripovjedač želi da vic djeluje, mora postići uvjerljivost u iznošenju trodijelne strukture vica koju čine čvrsta formula, usporevanje i poenta.

Nije neuobičajen i sarkazam. On predstavlja zajedljivu i zlobnu ironiju kao i izricanje okrutnih misli umilnim riječima s ciljem da zaboli onog kojem su riječi upućene (Babić, Golem, Jelčić, 2007). To je blago ruganje u kojem se riječima daje suprotan smisao od onoga koji one imaju u osnovnom značenju.

Humor u nastavi je potreban i poželjan, ali potrebno ga je oprezno koristiti. Izabrani primjer ili iskustvo mora biti tematski povezano s gradivom te proizlaziti iz konteksta predavanja, a ne da ga učenici osjete kao nešto neprirodno. Ipak, humor ne smije ići tako daleko da odvuče pažnju učenika od područja koje učitelj obrađuje. Duhovitost i smijeh su samo elementi nastave, ali ne i potpuna nastava.

Također, humor ne smije biti neprimjeren učenicima. Djecu i mlade treba učiti da uočavaju smiješne stvari, da se nauče šaliti. Poželjno je da učitelji i stručni suradnici budu spontani i prirodni, sposobni smijati se na vlastiti račun. Umijeće je i u izazovnim situacija uočiti vedre strane koje će potaknuti smijeh, oraspoložiti i razveseliti.

Humor može poslužiti za stvaranje opuštenijeg i povoljnijeg ozračja za razgovor o ozbiljnijim temama. Humor može oraspoložiti učenike ili ukloniti napetost u odnosu s učiteljem ili drugim učenicima.

Jedna od anegdotskih metoda determiniranja darovitosti djece je njihova sposobnost da razumiju viceve i šale odraslih ili drugim riječima, sposobnost da vide izvan bukvalnog shvaćanja riječi i povežu u kakvom su apstraktnom odnosu (Douglas, Parker).

Ipak, ovaj pokušaj određivanja darovitosti može se shvatiti u širem i ozbiljnijem smislu.

Daroviti učenici doživljavaju humor kao važnijim te na njega više reagiraju i razumijevaju ga nego njihovi vršnjaci. Kako je učenje kreativnih vještina uobičajena komponenta rada sa darovitim tako je i humor važan jer on pomaže u ostvarivanju kreativnih potencijala (Holt, Willard – Holt, 1995). Dakle, značaj i korisnost upotrebe humora očituje se, između ostalog, u indukciji veseloga raspoloženja i stvaranja pogodne atmosfere za rad, učenje i pamćenje. Posebno u radu sa darovitim humor ima svoju ulogu kao metoda opuštanja i stvaranja uvjeta za produkciju kreativnih ideja.

6. Zaključak

Svaki kreativni proces odvija se kroz faze i predstavlja slijed misli ili ideja koje dovode u konačnici do kreativnog produkta. Produkt je svaki čin koji vodi zadovoljenju tri kriterija: odgovor treba biti nov, originalan, efikasan ili od vrijednosti pojedincu ili zajednici. Humor je jedan od kreativnih produkata koji školskom okruženju nalazi svoje mjesto u odgojno - obrazovnom procesu i to na formalni i neformalni način. Značaj i korisnost upotrebe humora očituje se, između ostalog, u indukciji veseloga raspoloženja i stvaranja pogodne atmosfere za rad, učenje i pamćenje. Humor može potpomognuti motivaciju učenika na početku sata, a za vrijeme nastave pomoći pri zadržavanju i održavanju pažnje učenika. Humor u nastavi je koristan, ali potrebno ga je oprezno koristiti jer humor sam radi sebe nije u službi nastave i potreba učenika.

Posebno u radu sa darovitim humor ima svoju ulogu kao metoda opuštanja i stvaranja uvjeta za produkciju kreativnih ideja.

Kod ovog zanimljivog područja otvaraju se neka pitanja i novi izazovi u praktičnom radu sa darovitim. Treba li intenzivirati ispitivanje humora kao sastavnice kreativnog procesa? Koja je ozbiljnija uloga humora u radu sa darovitim? Je li potrebno poticati i razvijati smisao za humor kod darovitih u okviru školskog sustava, gledano, osim u svjetlu razvoja kreativnosti, u smislu dobivanja što boljih rezultata učenja te emocionalnog osnaživanja i brige za njihovo zdravlje?

Literatura

1. Antić, S. (2000). **Rječnik suvremenog obrazovanja**, Zagreb, Hrvatski pedagoško književni zbor.
2. Arar, Lj., Rački, Ž. (2003). **Priroda kreativnosti**, Psiholojske teme. No 12: 3-22.
3. Babić, N., Golem, D., Jelčić, D. (2006). **Dveri riječi**. Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole. Zagreb, Profil.
4. Babić, N., Golem, D., Jelčić, D. (2007). **Dveri riječi**. Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole. Zagreb, Profil.
5. Koren, I., (1989). **Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika**, Zagreb, Školske novine.

6. Holt, D.G., Willard – Holt, C. (1995). **An exploration of the relationship between humor and giftedness in students.** Humor 8-3, 257-271.
7. Petz, B. (1992). **Psihologijski rječnik**, Zagreb, Prosvjeta.
8. <http://douglas-parker.suite101.com>

ABILITY, CREATIVITY AND HUMOR

Abstract: According to definition of multiple ability, the gifted children are those recognized by competent person as significantly able to achieve huge accomplishments. Those abilities can be as alone or combined within areas: general intellectual ability, specific ability within selected scientific area, creative and productive thinking process, ability to manage, specific abilities for selected artistic area, and specific psychomotor abilities (sport, dance, etc.) Creativity, as important factor of ability, is often neglected during recognition as well as during work with gifted children.

Creative individuals share some common characteristics of which are: tolerance to vagueness, interest for new experiences, willingness to risk, perseverance, finding patterns of order in chaos etc. most often mentioned.

Creative process is progressing through several phases: preparation, incubation, illumination and verification. Creative process is in fact a sequence of thoughts or ideas which lead to creative product. The product is every act that leads to satisfaction of three criteria: the answer should be new, original, efficient or worthy to the individual or group.

Humor is one of creative products. The term humor implies the description of: situations, people, their acts and flaws with final goal of causing the laughter. Sometimes, in order to give a message or a point, the one does not have to speak clearly or specifically to accomplish the clear understanding of message itself. This is called «the grey zone» in language or hint (allusion). The gifted ones can be very successful in this area. They are understanding and creating such ideas with ease.

There is a question of how to measure the efficiency of creativity and humor in general. The most direct method is to evaluate the process pattern. This method implies that creative product is any idea which is expressed in notable form.

Humor in school environment is part of educational process in formal and informal fashion. Formal fashion is achieved through school plays, short anecdotes, aphorisms, spoofs, comedy, humorous poems, burlesque. Informal fashion consists of jokes and farce.

The significance and usefulness of humor in education manifests in creating of positive happy mood and environment suitable for work, learning and memorizing. Humor has a special role in work with gifted children as a method of relaxation and creating the conditions for producing the creative ideas.

Key words: ability, creativity, creative product, humor.